

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ЖУРНАЛІСТИЦІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ

Володимир ОЛЕКСЕНКО

доктор філологічних наук,
професор кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1358-6325>
volodymyr.oleksenko@gmail.com

У статті визначено місце і значення лінгвістичної експертизи в системі сучасної журналістської освіти. Проаналізовано основні виклики, з якими стикаються майбутні журналісти в умовах інформаційної перенасиченості, поширення фейкових новин і мови ворожнечі. Наголошено на важливості формування мовної та комунікативної компетентності, етичної відповідальності й критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Запропоновано напрями інтеграції лінгвістичної експертизи в навчальні програми з метою оволодіння методами лінгвістичного аналізу текстів.

Ключові слова: лінгвістична експертиза, журналістська освіта, мова ворожнечі, медіакомунікація, професійна компетентність журналіста.

Вступ. У добу глобальної інформатизації журналістика посідає ключове місце у формуванні суспільної думки, політичної культури та мовної свідомості громадян. Водночас стрімкий розвиток цифрових медіа, поширення фейкових новин, мови ворожнечі й маніпулятивних технологій актуалізують потребу у високому рівні мовної та комунікативної компетентності журналістів. Важливим складником професійної підготовки майбутніх журналістів є володіння мовними інструментами та здатність їх критично аналізувати. У системі сучасної журналістської освіти мовна компетентність посідає ключове місце, адже мова є не лише засобом комунікації, а й показником професійної культури журналіста. Мовна особистість журналіста формується на основі знання норм літературної мови, володіння її функційними стилями та вміння доречно використовувати засоби виразності відповідно до комунікативної ситуації.

Науковці (Т. Кияк, Н. Коваленко, А. Яворський, М. Яцимірська) зауважують, що сучасний журналіст має не лише досконало володіти мовними нормами, а й розуміти механізми впливу слова на масову свідомість, аналізувати тексти, спостерігати семантичні та стилістичні особливості, а також розпізнавати потенційні маніпуляції чи упередження, формувати критичне мислення і професійну відповідальність. Це сприяє створенню точних, логічних і етичних повідомлень та підвищує загальний рівень мовної культури в суспільстві.

Отже, лінгвістична експертиза дає змогу не лише оцінювати якість текстів, а й формувати критичне мислення та відповідальне ставлення до слова. Глибоке розуміння мовних засобів і принципів їх використання є не лише основою професійної компетентності журналіста, а й важливим чинником забезпечення якості журналістського матеріалу та довіри аудиторії.

Поняття та роль лінгвістичної експертизи у журналістиці. Лінгвістична експертиза – це науково обґрунтований аналіз мовного матеріалу з метою виявлення смислових, стилістичних, етичних чи правових особливостей тексту (Л. Ажнюк). У журналістиці лінгвістична експертиза має особливе значення, оскільки дозволяє визначати *точність і коректність формулювань*; виявляти *приховані маніпуляції, мову ворожнечі, дискримінаційні вислови*; оцінювати *ступінь нейтральності або упередженості медійного контенту*; забезпечувати *дотримання мовних і правових норм у публічній комунікації*. Такий аналіз базується на лінгвістичних принципах і методах, що забезпечують об'єктивність і достовірність висновків, адже саме вони формують наукове підґрунтя для дослідження мовних явищ. Завдяки цьому лінгвістична експертиза стає не лише науковим інструментом, а й механізмом журналістської етики, а дослідник може уникнути суб'єктивних оцінок і надати аргументовану інтерпретацію мовного матеріалу. А результати лінгвістичної експертизи можуть мати як наукове, так і практичне значення – зокрема, у сфері правозастосування, журналістики чи літературознавства, оскільки сприяють поглибленню наукових уявлень про мовну систему, її функціонування в різних типах дискурсу та особливості інтерпретації мовних одиниць. З теоретичного погляду вони можуть бути використані для уточнення положень сучасної лінгвістичної теорії, зокрібно у сфері семантики, стилістики, прагматики та комунікативної лінгвістики. З практичного боку результати лінгвістичної експертизи мають вагоме значення для правової, медійної, освітньої та перекладацької діяльності, оскільки забезпечують науково обґрунтоване розв'язання питань, пов'язаних із авторством, достовірністю, оцінністю та впливовим потенціалом медіатекстів.

Виклики сучасної журналістської освіти. Сучасна журналістська освіта стоїть перед низкою викликів, пов'язаних із трансформацією інформаційного простору. Основні з-поміж них виділимо такі:

1) інформаційна перенасиченість і потреба у швидкому реагуванні часто знижують якість мовлення журналістів. Сучасна журналістська освіта функціонує в умовах інформаційної перенасиченості, коли потік даних та повідомлень щодня зростає. Це явище зумовлює необхідність переосмислення змісту та методів підготовки журналістських кадрів. Тому одним із головних завдань сучасної освіти є формування у студентів навичок критичного відбору, перевірки достовірності та аналітичного осмислення інформації. Оскільки традиційні моделі навчання поступово втрачають ефективність, то освітній процес потребує інтеграції цифрових технологій, елементів медіаграмотності та практикоорієнтованого підходу. Інформаційна перенасиченість стає не лише викликом, а й можливістю для розвитку нової культури журналістської освіти, що формує відповідального, компетентного та критично мислячого фахівця;

2) соціальні мережі розмивають межі між професійною та аматорською журналістикою, що призводить до зниження стандартів мови. Унаслідок цього формується нова модель медіакомунікації, в якій кожен користувач потенційно стає суб'єктом журналістської діяльності – автором, коментатором чи поширювачем інформації. Така демократизація інформаційного процесу, з одного боку, сприяє оперативності обміну повідомленнями та розширенню

доступу до джерел, а з іншого – призводить до зниження мовних стандартів і рівня професійної відповідальності за контент. У масовій свідомості відбувається поступова ерозія мовних стандартів, а норми літературної мови втрачають свій регулювальний вплив на сучасний медіадискурс. Таким чином, соціальні мережі виступають не лише засобом комунікації, а й чинником мовної трансформації, що сприяє становленню гібридного, менш нормативного але емоційно насиченого типу публіцистичного мовлення;

3) відсутність системної підготовки у сфері лінгвістичної експертизи робить журналістів уразливими до маніпуляцій і фейкових джерел. Відсутність системної та цілеспрямованої підготовки у сфері лінгвістичної експертизи призводить до того, що журналісти часто не володіють необхідними знаннями для критичного аналізу мовних засобів, використаних у публікаціях чи повідомленнях. Без уміння розпізнавати маніпулятивні стратегії, мовні прийоми впливу, приховані оцінки чи емоційне забарвлення тексту вони стають більш уразливими до поширення дезінформації. У результаті журналісти можуть несвідомо відтворювати фейкові наративи, сприяти формуванню викривленої картини реальності та втрачати довіру аудиторії. Таким чином, відсутність лінгвістичної підготовки знижує якість медійного контенту й підвищує ризики маніпуляцій у публічному інформаційному просторі;

4) мова ворожнечі, пропаганда, політична риторика є потужними інструментами впливу на свідомість людей, вимагають уміння аналізувати тексти з позицій критичної лінгвістики та медіатекстів. Критична лінгвістика дає змогу побачити, як за допомогою мовних засобів – *вибору слів, синтаксичних конструкцій, метафор, емоційно забарвлених епітетів* – формуються певні ідеологічні настанови, підсилюються або, навпаки, приховуються смисли. Вона навчає читача або слухача не лише сприймати текст на поверхневому рівні, а й розкодовувати приховані механізми впливу: *маніпуляцій, нав'язування думок, оцінок, створення образу «свого» й «чужого»*. Аналіз медіатекстів – новин, публіцистики, політичних промов, дописів у соціальних мережах – допомагає простежити, як через мову формується громадська думка, як відбувається нормалізація агресії чи насильства у суспільному дискурсі. Особливо важливо вміти розрізняти, де закінчується інформація і починається маніпуляція. Отже, володіння інструментами критичного аналізу мови стає необхідною компетенцією сучасної людини. Це не лише захист від інформаційного тиску, а й спосіб усвідомлення брати участь у публічному спілкуванні, зберігати мовну етику й відповідальність за слово в умовах інформаційних воєн та політичних маніпуляцій.

Перспективи інтеграції лінгвістичної експертизи у підготовку журналістів. Перспективним напрямом розвитку журналістської освіти є впровадження курсів, спрямованих на *оволодіння методами лінгвістичного аналізу медійних текстів* (семантичний, прагматичний, дискурсний аналіз), що дозволить майбутнім журналістам не лише вдосконалювати власну мовну культуру, а й глибше розуміти механізми формування смислів у медіа. Такі знання сприятимуть підвищенню якості медіаконтенту та розвитку критичного мислення у фахівців цієї сфери; *вивчення норм етичної комунікації* та

принципів недискримінаційного мовлення передбачає усвідомлення принципів поваги, толерантності й відповідальності у процесі спілкування. Воно допомагає формувати культуру мовлення, уникати конфліктів і сприяє налагодженню конструктивного діалогу між учасниками комунікації; **формування навичок міждисциплінарної роботи** між журналістами, юристами й лінгвістами сприяє більш глибокому розумінню соціальних процесів і підвищенню якості публічної комунікації. Така взаємодія дає змогу поєднати аналітичну точність юридичної мови, експресивність журналістського стилю та лінгвістичне обґрунтування текстів. У результаті створюються матеріали, що відповідають як етичним, так і правовим нормам, забезпечуючи при цьому високий рівень інформативності та достовірності; **ознайомлення з практикою судової лінгвістичної експертизи**, що актуальна для медіаправа, дозволяє усвідомити значення лінгвістичних знань для правової сфери, розвиває навички об'єктивного аналізу текстів та формує розуміння ролі мови у підготовці журналістського контенту; **розвиток критичного мислення** через аналіз медійних маніпуляцій і фейкових повідомлень сприяє формуванню в майбутніх журналістів здатності розпізнавати інформаційні впливи та протидіяти дезінформації. Водночас це підвищує рівень відповідальності за поширення достовірних фактів і формує професійні стандарти чесної та об'єктивної журналістики

Висновок. Лінгвістична експертиза є важливим складником сучасної журналістської освіти, що формує новий тип фахівця – **мовно свідомого, етично відповідального, аналітично мислячого журналіста**. Вона сприяє утвердженню високих стандартів комунікації, розвитку культури мови в медіа та зміцненню довіри суспільства до журналістики як інституту. Отже, інтеграція лінгвістичної експертизи в навчальні програми не лише підвищує якість підготовки журналістів, а й забезпечує **формування нової етики публічного слова**, що є запорукою розвитку демократичного інформаційного простору України.

Список використаної літератури

1. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. № 3. С. 3–18.
2. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*. 2012. № 3. С. 47–64.
3. Українське бюро лінгвістичних експертиз. URL: <http://lingvoexpert.org.ua/node>